

Oleksandr Krupa

*PhD in Economics, Doctoral Student,
Department of International Economic Relations,
Khmelnyskyi National University*

THE «STATE SECURITY» CONCEPT COMPONENTS IN THE DEVELOPMENT OF MECHANISMS FOR ITS PROVIDING IN UKRAINE

Summary

Security issues are one of the central in any sphere of human activity and in general in the aspect of ensuring the humanity existence and development, which determines the presence of scientists' persistent interest in security issues over the centuries. Not an exception is the study of the issues of state security, the basic foundations of which have been substantiated since the time of the first state formations. The modern spectrum of research into the issues of state security is constantly expanding and being supplemented with new aspects and directions due to the development of societies and international relations, however, scientific theory does not operate with definitions of individual categories and concepts in the field of security that would be generally accepted in the world scientific discourse. Taking into account the fact that the formation of effective mechanisms for ensuring state security and the results of their implementation will, first of all, be determined by the interpretation of the conceptual apparatus of security, on the basis of which they were formed, under these conditions, the study of the content features and the conceptual-categorical apparatus of the "state security" concept acquires special importance. In the course of the study were considered the main content aspects of the category "security" in their diversity and highlighted the key approaches to the interpretation of its essence in scientific sources. Conducted a comparative analysis of views in Ukrainian and English-language scientific works on the essence of the categories "state security" and "national security" and characterized the key critical remarks in the Ukrainian discourse regarding the expediency of their application. Defined and characterized the list of the "state security" concept components in the development of mechanisms for its providing.

Вступ

Питання безпеки є одними з центральних у будь-якій сфері людської діяльності та в цілому в аспекті забезпечення існування і розвитку людства, що обумовлює наявність стійкого інтересу науковців до

проблематики безпеки впродовж століть. Не виключенням виступає і дослідження проблематики безпеки держави, базові основи якої отримали обґрунтування ще з часів виникнення перших державних утворень. Сучасний спектр досліджень проблематики безпеки держави щоразу розширюється й доповнюється новими аспектами й напрямками в силу розвитку суспільств та міжнародних відносин, однак, при цьому, наукова теорія не оперує визначеннями окремих категорій та понять у сфері безпеки, які були б загальноприйнятими у світовому науковому дискурсі. Враховуючи ж те, що формування ефективних механізмів забезпечення державної безпеки та результати їх втілення, в першу чергу, визначатимуться трактуванням понятійно-категорійного апарату безпеки, на основі якого вони формувалися, то за цих умов особливого значення набуває вивчення змістових особливостей та понятійно-категоріального апарату концепту «державна безпека».

Вивчення теоретичних і практичних аспектів формування та підтримки належного рівня державної безпеки на теренах України набуло особливого значення з моменту анексії частини територій, а в подальшому отримало новий поштовх з початком повномасштабної війни. Наявна ситуація сприяла появі цілого спектру вузько-спеціалізованих наукових досліджень, розробок та напрацювань, однак, при цьому, фактично сприяла зміщенню дослідницьких інтересів з проблем теоретичного характеру на окремі складові елементи чи різновиди державної безпеки. Однак, в контексті необхідності значного поліпшення діючих в Україні механізмів управління безпекою на державному рівні, на сучасному етапі варто більше уваги приділяти сутнісним аспектам самого поняття безпека і, в тому числі, понятійно-категоріальному апарату її концепту.

Розділ 1. Змістові особливості категорії «безпека»

Сутнісні виміри безпеки як поняття чи наукової категорії у поглядах дослідників характеризувалися диференційованими авторськими трактуваннями на різних етапах суспільно-історичного розвитку, а власне передумови зародження знань про безпеку прослідковуються у ранній міфологічній та релігійній творчості народів [20, с. 19].

Генезис наукових напрацювань з питань безпеки відбувався в рамках різних галузей науки – філософії, психології, соціології, політології, права, економіки тощо, що дає можливість на підставі узагальнення різноспрямованих наукових напрацювань виокремлювати диференційовані аспекти досліджуваної категорії (рис. 1).

Наукові роботи філософського напрямку, присвячені проблематиці безпеки, виокремлюють три ключові аспекти вказаної категорії. Відтак, обґрунтовується об'єктивність існування безпеки (онтологічний аспект),

можливість вивчення, дослідження і керування безпекою, тобто впливу на неї або процеси, що її обумовлюють на основі набутих знань і досвіду (гносеологічний аспект) та виключна цінність безпеки для індивідів, їх спільнот та суспільств в цілому (аксіологічний аспект).

В рамках політико-правового напрямку досліджень були виокремлені синергетичний, динамічний та відносний аспекти безпеки. Зокрема, акцентуючи увагу на динамічному аспекті безпеки [38], що обумовлює видозміну її суб'єктивних конфігурацій у часі чи в моменті внаслідок об'єктивних змін оточуючого середовища чи зміни суб'єктивного сприйняття, автори [24] трактують її сутність саме як діяльність. Хоча в якості діяльності більш доцільним є розгляд процесів управління безпекою або її окремими складовими елементами.

Гносеологічний аспект безпеки виявляється у можливості її пізнання, усвідомлення, вивчення, дослідження і керування, тобто впливу на безпеку або процеси, що її обумовлюють на основі набутих знань і досвіду, однак, зовсім не виключає можливості суб'єктивного її сприйняття (розуміння). Так, наявність чи відсутність безпеки завжди трактується з суб'єктивної точки зору, незважаючи на те, чи це окремий індивід, чи колектив (група осіб), чи певна організація, держава.

Крім того, має місце й відносний аспект безпеки, тобто наявність «недоліків суб'єктивного сприйняття об'єктивної дійсності або ж неможливості прогнозування всіх наслідків, ризиків чи небезпек для визначених обставин, подій, процесів та ін.» [23], хоча ми більше схиляємось до підтримання думки про відносність безпеки саме щодо кожного об'єкта, явища, суб'єкта чи їх групи за визначеного стану об'єктивної дійсності. Саме такий підхід, своєю чергою, дає можливість пояснити й виокремлення дослідниками синергетичного аспекту безпеки, за якого вона розглядається як прояв та результат впливу комплексного спектру чинників і, водночас, як «наслідок взаємодії цілісної системи інститутів політичної, економічної, соціальної та гуманітарної сфер життєдіяльності людини, суспільства, держави, а в деяких випадках і міжнародних інститутів» [13].

Аналіз наукових напрацювань з окресленої проблематики дозволяє відзначити, що дослідження сутності категорії «безпека» у більшості випадків спрямовується за трьома напрямками – концептуальним, практичним та ціннісним [19]. Зокрема, в контексті концептуального спрямування дослідники акцентують увагу на онтологічних та гносеологічних основах безпеки, в рамках ціннісного спрямування основна увага концентрується на питаннях філософії та культури безпеки, а наукові доробки практичного спрямування орієнтуються переважно на визначення шляхів, способів та методів оцінки і забезпечення безпеки. Оскільки ж неможливо якісно організувати процеси ефективного

забезпечення безпеки без повноцінного концептуального підґрунтя, то й досліджувати сутність поняття «безпека» варто з одночасним урахуванням його диференційованих аспектів.

Рис. 1. Змістові аспекти категорії «безпека»

Джерело: побудовано автором на основі [9; 7; 13; 14; 20, с. 22–29; 23; 38, с. 124]

Результати досліджень в рамках філософської науки дають підстави говорити про дві основних особливості безпеки:

- об'єктивне існування;

– дуалістичну природу.

Щодо об'єктивного існування, то з точки зору філософії, все, що об'єктивно існує (або може бути певним чином визначене), має і свою протилежність: «можливість заперечення міститься у самому предметі – якщо є предмет, то є й можливість заперечення його існування» [18, с. 63]. Іншими словами, об'єктивне існування небезпеки обумовлює об'єктивність існування безпеки, а це дозволяє трактувати безпеку як явище. Однак оскільки поняття «явище» у найбільш загальному сенсі розглядається як «будь-який вияв змін, реакцій, перетворень; зовнішній вияв сутності предметів, процесів; безпосереднє відбиття речі в почуттєвому сприйнятті; подія, факт» [26], то розгляд безпеки як явища можна піддати цілому ряду критичних зауважень:

– якщо розуміти явище саме як зовнішній вияв сутності предметів чи процесів, то за такого підходу безпека не повинна розглядатися як явище, оскільки вона об'єктивно може взагалі не мати жодного зовнішнього вияву;

– якщо трактувати явище як безпосереднє відбиття речі в почуттєвому сприйнятті, то тут ключовим є саме поняття «речі», до якого жодним чином не належить власне безпека, не будучи річчю. У той же час, коли мова йде про особисту безпеку, то її наявність чи відсутність, безумовно, знаходиться в зображенні у почуттєвому сприйнятті;

– якщо розуміти під явищем певну подію чи факт, то, зрозуміло, що безпека в жодному разі не може розглядатися як подія, хоча, при цьому, у певний момент часу в конкретному місці і за визначених умов наявність безпеки можливо розглядати як факт.

Дуалістична природа безпеки як явища обумовлюється «об'єктивними факторами існування явища та суб'єктною формою його відображення» [19, с. 63]. Тобто, окремі суб'єкти можуть по-різному сприймати об'єктивну дійсність (наявну ситуацію), а, відтак, і диференційовано трактувати наявність або відсутність безпеки конкретного об'єкта незалежно від того, наскільки таке суб'єктивне трактування відповідає реальній (об'єктивній) наявній ситуації, тобто об'єктивному змісту певного явища. В той же час, оскільки суб'єктивне сприйняття безпеки може не відповідати об'єктивній дійсності, то це лише додає аргументів тезису щодо об'єктивності безпеки, тобто її існуванню у загальній структурі буття незалежно від суб'єктивного сприйняття.

Вищенаведене дозволяє говорити про необхідність розмежування об'єктивного та суб'єктивного параметрів безпеки в контексті формування концептуального базису її забезпечення в однойменних механізмах, де під об'єктивною безпекою розумітиметься об'єктивно існуюче явище, прояв взаємодії, перетворень, реакцій тощо об'єктивних і суб'єктивних чинників у певній ситуації у визначений момент чи період

часу, а під суб'єктивною безпекою – суб'єктивне сприйняття реальності у певній ситуації у визначений момент чи період часу конкретними суб'єктами чи об'єктами безпеки. Враховуючи ж те, що якість та ефективність процесів забезпечення безпеки перебуватиме у прямій залежності від суб'єктивного сприйняття дійсності конкретними суб'єктами, незалежно від того, наскільки це сприйняття відповідатиме реальній ситуації, об'єктивним викликам, загрозам, ризикам чи небезпекам, можливо припустити, що у механізмах її забезпечення одним із головних завдань має стати створення умов для максимального наближення критеріїв суб'єктивного сприйняття до параметрів об'єктивної дійсності.

Розділ 2. Державна та національна безпека: проблеми диференціювання

Етимологія поняття «безпека» в українській мові [8, с. 163] засвідчує, що в його основі праслов'янське слово *bezrešьpъ*, яке, своєю чергою, утворене двома словами – *bez* і *reša*. Дослівне трактування поняття «*bezrešьpъ*» звучить «без турбот, клопот», тобто без необхідності турбуватися про щось. Відтак, в англомовному дискурсі саме термін «*security*» [9], сучасна лексичне та етимологічне значення якого походять від латинських «*se*» – без та «*siga*» – піклуватись [39; 2], відповідає українському поняттю «безпека».

Світовий науковий дискурс розглядає поняття «національна безпека» («*national security*») переважно як синонім державної безпеки в системі юридичних, філософських, управлінських, соціологічних і політичних наук [1]. Так, застосування термінів «національна безпека» та «державна безпека» як рівнозначних понять має місце у роботах англомовних класиків теорії державної безпеки Г. Брауна [28], Й. Бурджеса [29], В. Ліпмана [33], М. Лу [34], М. Берковіца та П. Бука [27]. Натомість, автори україномовних наукових праць [4; 5; 6; 14; 29] віддають перевагу розмежуванню обох категорій, обґрунтовуючи свої міркування юридичними та етимологічними особливостями трактування понять «нація» та «держава». Однак, якщо базувати власні дослідження державної та національної безпеки лише на україномовному етимологічному та історичному контексті становлення і розвитку вказаних понять, отримаємо викривлене сприйняття їх змістового наповнення, що вимагає, як мінімум, вивчення аналогічних аспектів англомовного дискурсу як першооснови формування загальноприйнятої міжнародної наукової термінології.

Не вдаючись до дискусії з приводу першої появи кожного з досліджуваних термінів, можемо навести загальновизнане твердження, що «сучасні концепції національної безпеки виникли в 17 столітті в ході

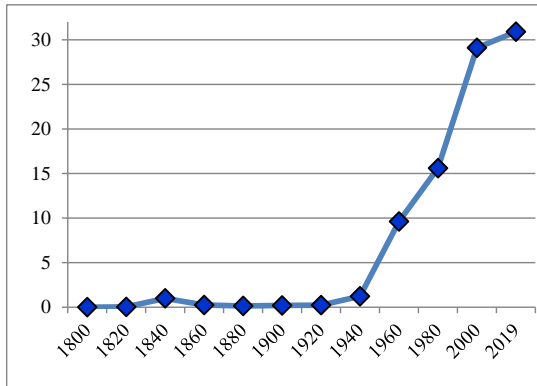
Тридцятилітньої війни в Європі та громадянської війни в Англії» та отримали документальне закріплення в укладеному у 1648 році Вестфальському мирному договорі [30]. Саме вказаним документом утверджувалося поняття «nation-state security» або ж безпеки суверенної держави, яке, з нашої точки зору, в подальшому в інтерпретації вітчизняних дослідників (перекладачів) стало трактуватися як «національна безпека держави». Хоча аналіз частоти вжитку поняття «nation-state security» за матеріалами [36] засвідчує про дуже незначний рівень його використання у наукових публікаціях з практично повним виведенням із вжитку у середині ХХ століття. Повторне введення терміну у науковий дискурс спостерігається у 1980-х рр., хоча станом на 2019 рік зафіксовано показник у 0,04 випадки його використання в розрахунку на 1 мільйон наукових публікацій.

Тобто, в англійськомому науковому просторі власне термін «nation-state security» не набув настільки широкого застосування, як його синонімічні варіанти «state security» та «national security» (рис. 2).

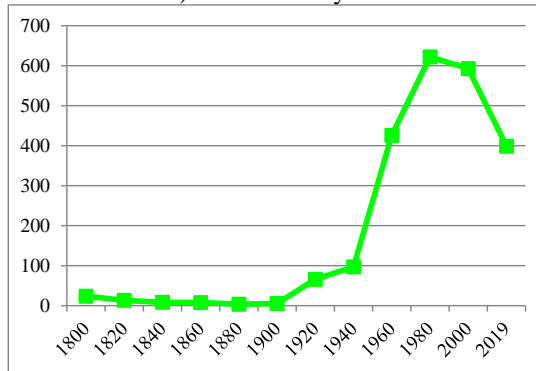
Наведені показники хоча й не є об'єктивними, проте дають можливість сформулювати уявлення щодо загальних тенденцій англійського наукового дискурсу в контексті застосування досліджуваних понять. Так, впродовж кількох століть наукова спільнота послуговувалась саме терміном «national security», хоча з 1980-го року окреслилося значне зниження частоти його використання. В свою чергу, частота вжитку поняття «state security» хоча й характеризується незмінним зростанням, проте має значно нижчі показники в порівнянні з терміном «national security».

Стверджувати, що поняття «state security» та «national security» є синонімами, нам дозволяє вивчення етимологічного та перекладацького контексту: поняття «nation» і «state» є іменниками-синонімами в значенні «держава», а «national» і «state» – прикметниками-синонімами у значенні «державний». Натомість, в українськомому спектрі наукових досліджень превалює підхід до розмежування понять «державна» та «національна безпека» з обґрунтуванням щоразу нових аспектів та відмінностей обох термінів, хоча й мають місце окремі спроби синонімізації вказаних понять, в яких відзначається, що «з появою суверенних держав і перетворенням їх на головного суб'єкта міжнародних відносин безпека як геополітичний феномен набула характеру національної безпеки» [31, с. 78].

Більшість українських дослідників означеної проблематики не погоджуються з думкою щодо синонімізації понять «державний» та «національний», акцентуючи увагу на сутнісних і змістових розбіжностях вказаних термінів. А враховуючи той факт, що і тлумачний словник української мови, і законодавчі норми по-різному трактують означені поняття (рис. 3), фактично закладається і підґрунтя диференціації обох термінів українськомому науковим дискурсом.

a) «state security»

b) «national security»

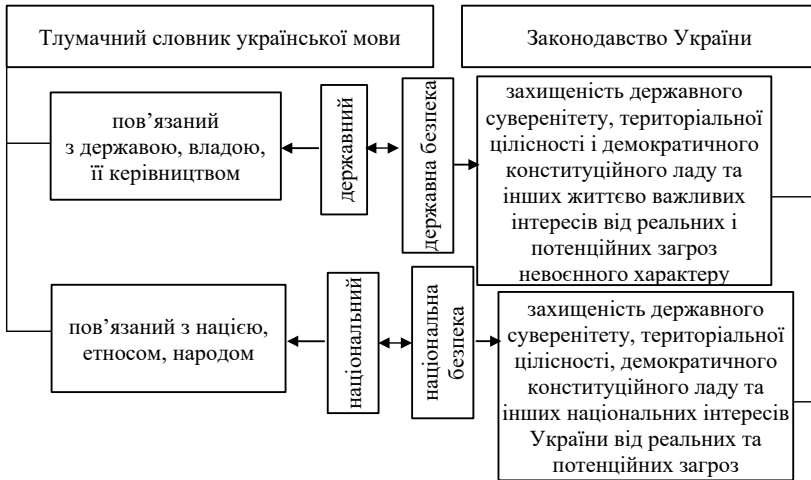
Рис. 2. Частота використання понять «state security» та «national security» в наукових працях у розрахунку 1 до 1000000

Джерело: розраховано і побудовано автором на підставі даних [35; 40]

Наведені трактування досліджуваних понять і, в першу чергу, нормативне закріплення їх диференціації, на нашу думку, й є тим основоположним чинником пошуку різними вітчизняними авторами «доказів» необхідності розмежовувати державну та національну безпеку. Так, окремі дослідники [4; 5; 14] пропонують розглядати державну безпеку саме як компонент, складовий елемент її національної безпеки. Досліджуючи поняття державної та національної безпеки в якості юридичних станів, інші автори [6] доходять висновку, що вони не є ні тотожними, ані частиною й цілим, оскільки «їх структура є якісно та кількісно нерівною», а об'єкти безпеки не співпадають: в одному випадку

це держава, а в іншому – суспільство, хоча загальноприйнятним на міжнародному рівні є виокремлення суспільства саме як об'єкта соціальної безпеки [29], яка, своєю чергою, є складовою безпеки державної (національної).

Рис. 3. Підґрунтя розмежування термінів «державний» та «національний» в україномовному дискурсі

Джерело побудовано автором за матеріалами [3, с. 121, 306; 16]

З іншого боку, дослідниками [21; 25] робляться припущення, що сам термін «державна безпека» в контексті застосування людиноцентричного підходу, об'єктивно переріс у поняття «національна безпека». Так, автори стверджують, що лише забезпечення національної безпеки створює можливості охоплення всіх аспектів безпеки держави на сучасному етапі. Хоча такі твердження піддаються критиці з точки зору розподілу функцій забезпечення безпеки між органами державної влади. Одним із найбільш вагомих критичних зауважень є твердження, що «якщо відмовитися від поняття «державна безпека» або розчинити його в національній безпеці, розмивається сфера дії спеціальних служб держави й з'являється спокуса наділити їх невластивими функціями [11, с. 289]. І в даному аспекті маємо погодитись з автором, проте акцентуючи увагу саме на недосконалості термінологічного наповнення українського законодавства, особливо в контексті повноцінної війни, яку веде наша держава впродовж останніх років. Так, якщо до питань державної безпеки мають відноситися лише загрози невоєнного характеру, то тоді, зокрема, працівники Служби безпеки України не повинні були б займатися жодними загрозами

воєнного характеру, оскільки відповідно до діючого законодавства СБУ є «державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України» [17].

Таким чином, ключовим чинником розбіжностей у трактуванні державної та національної безпеки україномовним дискурсом на сьогодні є саме нормативне закріплення диференційованих трактувань. І саме цей фактор, будучи одночасно й головною темою для дискусій навколо термінологічного наповнення концепту державної безпеки, зміщує фокус уваги дослідників з більш важливої проблеми – необхідності удосконалення самого трактування концепту «державна безпека» зі спрямуванням на формування високоефективних механізмів її забезпечення.

Розділ 3. Складові концепту «державна безпека» у механізмах її забезпечення

Різноманітність поглядів на розуміння базових змістових аспектів безпеки обумовила те, що будучи одностайною в розумінні ключової ролі безпеки у забезпеченні стійкого розвитку, наукова спільнота не узгодила єдиного термінологічного бачення її сутності. Так, поняття «безпека» пропонують трактувати як стан і як явище, як властивість і як діяльність або процес, як факт і як переконання тощо. При цьому, кожен з підходів може піддаватися цілому спектру критичних зауважень (рис. 4).

Наведені підходи дають можливість зрозуміти наскільки широким є спектр трактувань ключової сутності поняття «безпека» і, при цьому, наскільки кожне з пропонованих авторами трактувань є обмеженим і вузько спрямованим, адже може бути підданий ряду об'єктивних критичних зауважень. Так, на нашу думку, найбільш обмеженими є спроби трактувати сутність «безпеки» як процес чи як переконання суб'єкта. Маємо відзначити, що безпека не може розглядатися як процес попри наявність в цій категорії динамічного аспекту, оскільки її наявність встановлюється на певний момент часу (період) для певної ситуації, умов чи місця.

Звідси, безпека є, швидше, певним проявом впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників, в тому числі й на суб'єктивне сприйняття реальності окремими індивідами, спільнотами, націями тощо. В даному випадку мова йде не лише про індивідуальне, а й про колективне сприйняття (розуміння, усвідомлення) в залежності від того, хто чи що виступає об'єктом безпеки.

Своєю чергою, трактування безпеки як переконання суб'єкта у здатності вільно формувати своє власне існування чи зберігати цінні та вартісні об'єкти може мати місце лише коли мова йде про суб'єктивне сприйняття, а не про об'єктивну дійсність, а, отже, зовсім не враховує дуалістичну природу вказаної категорії.

Джерело	Основний зміст поняття	Критичні зауваження
Великий тлумачний словник [3]	стан, за якого ніщо не загрожує	необхідним є уточнення цілого ряду моментів, починаючи з того, що саме розглядати як загрозу і завершуючи окресленням кола умов, за яких стану певного об'єкта ніщо не загрожуватиме
Енциклопедія державного управління [7, с. 42]	певний стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність і стійкість (стабільність)	кожен об'єкт безпеки має розглядатися як окрема система, що надто складно засто-совувати до значної кількості об'єктів; розвиток не завжди передбачає збереження стабільності чи цілісності, а тому за цим підходом досягнення безпеки означатиме звуження можливостей для розвитку
В. Павленко [14]	специфічна властивість динамічних систем	сама наявність реальних загроз безпеці різноманітних об'єктів часто стає стимулом до розвитку і прогресу
	комплексний критерій оцінки якості розвитку	
В. Тихий [22, с. 21]	певний факт; щось цінне і досяжне, що створюється людьми	заперечення об'єктивності існування безпеки; безпека може розглядатися як факт лише на певний момент часу (період часу) у конкретному місці та за визначених умов
В. Франчук [23, с. 10]	різноаспектне та складне соціально-політичне і економічне явище	безпеку не слід розглядати як явище, оскільки вона об'єктивно може взагалі не мати жодного зовнішнього вияву і не може розглядатися як подія або прояв змін чи перетворень, будучи їх наслідком (результатом)
В. Циганов [24]	діяльність людей, суспільства тощо щодо виявлення, запобігання, відвернення загроз	мова йде не стільки про саму безпеку, скільки про процеси її забезпечення на різних рівнях
Й. Кукулка [32, с. 29]	безперервний суспільний процес	безпека, попри наявність динамічного аспекту, не є процесом, оскільки визначається на певний момент часу (період) для певної ситуації, умов, місця
Й. Пронько [38, с. 18]; В. Татаркевич [41]	переконання суб'єкта у здатності існувати чи у здатності зберегти те, що для нього є цінним	мова йде не стільки про саму безпеку, скільки про процеси її забезпечення на різних рівнях

Рис. 4. Базовий зміст поняття «безпека» у наукових трактуваннях
Джерело: побудовано автором

Також не можемо погодитися й з думкою окремих авторів щодо трактування безпеки, яка не є чимось матеріальним, як своєрідної характеристики та необхідної передумови життєдіяльності, прогресивного розвитку та життєздатності суспільства [20, с. 31] або ж з розглядом безпеки як необхідної умови існування й розвитку [22, с. 32]. Насправді у багатьох випадках саме наявність реальних загроз безпеці різноманітних об'єктів стає стимулом до розвитку, прогресу, обґрунтування нових знань і виникнення нових наукових теорій і, крім того, наведені твердження суперечать об'єктивній природі категорій безпеки та небезпеки.

Трактувати безпеку як діяльність певних суб'єктів [24], на нашу думку, теж не зовсім вірно, оскільки за такого підходу мова йде не так про саму безпеку, як про процеси її забезпечення на різних рівнях. Власне безпека, натомість, для будь-якого об'єкта буде результатом або ж наслідком дії як суб'єктивних, так і об'єктивних чинників, в тому числі й результатом або наслідком впливу процесів її забезпечення.

Якщо під безпекою розуміти «стан, за якого ніщо не загрожує» [3], то такий підхід породжує більше запитань, ніж відповідей, що є підставою для появи цілого спектру критичних зауважень. По-перше, варто визначитися із самим поняттям «стан». Якщо, до прикладу, мова йде про безпеку індивіда, то в даному випадку під «станом» матиметься на увазі стан самого індивіда чи місця його перебування у певний момент, чи, можливо, сукупність чинників об'єктивної дійсності у певному місці у певний момент часу, що, як мінімум, потребує уточнення. Якщо ж навіть трактувати «стан» об'єкта безпеки як сукупність чинників об'єктивної дійсності у певному місці у певний момент часу, то й тут виникає необхідність уточнення визначення на предмет:

- що саме розглядати як загрозу;
- «ніщо не загрожує» безумовно чи за певних умов;
- «ніщо не загрожує» якому об'єкту – здоров'ю, майну, здійсненню бажаного, досягненню цілей тощо.

Як відповідь на масу критичних зауважень, окремі наукові джерела [7, с. 42; 20] пропонують розглядати безпеку як певний стан системи, «за якого вона зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, а відтак – можливість надійного захисту усіх її елементів (підсистем) від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій».

Наведений підхід до трактування безпеки значною мірою позбавлений недоліків, наявних у інших визначеннях, проте у випадку його застосування кожен об'єкт безпеки має розглядатися як окрема система. Отже, враховуючи, до прикладу, що кожен індивід може розглядатися як «складна біоенергетична система, життєдіяльність якої забезпечується на фізіологічному, психічному та соціальному рівнях» [15], то

незрозуміло, яким чином буде трактуватись безпека його майна чи права власності.

З іншого боку, якщо приймати за основу трактування безпеки як філософської категорії, за яким вона «передбачає захист сутності людства, умов існування та життя загалом» [31, с. 78], то під безпекою певного об'єкта розумітиметься саме стан його захищеності від конкретної загрози, небезпеки, ризику або ж від їх комплексного впливу.

На основі вищенаведеного можемо відзначити, що найбільш прийнятними за певних умов можуть вважатися трактування безпеки саме як:

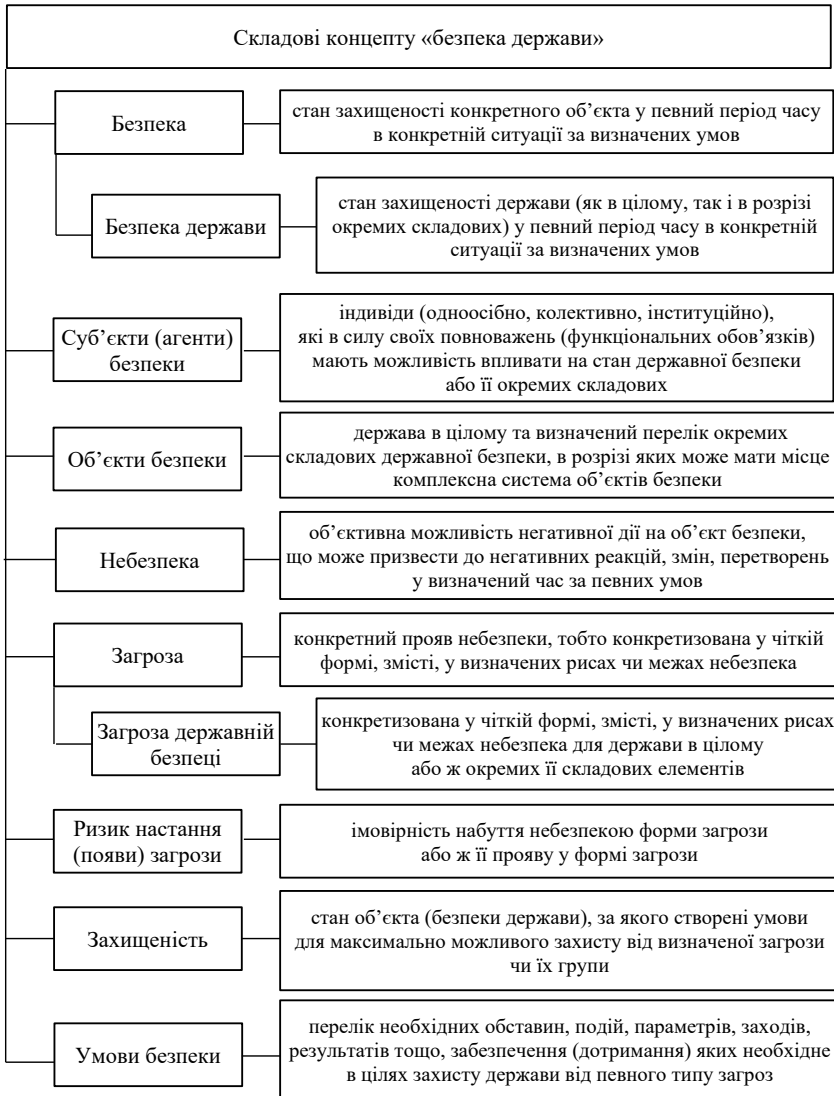
- стану захищеності конкретного об'єкта у певний період часу в конкретній ситуації за визначених умов;
- відображеної у сприйнятті суб'єктів чи об'єктів безпеки об'єктивної дійсності у певній ситуації у визначений момент чи період часу;
- об'єктивно існуючого явища (прояву впливу чинників, змін, перетворень чи реакцій) у певній ситуації у визначений момент чи період часу за конкретних умов.

При цьому, два останні визначення можуть бути вірними і в контексті застосування їх з метою трактування сутності поняття «небезпека», особливо виходячи з базових філософських постулатів, за якими небезпека – це об'єктивно існуюче явище дуалістичної природи. Таким чином, необхідність чіткого відокремлення категорій безпеки і небезпеки з метою використання розробленої термінології у розбудові дієвих механізмів забезпечення державної безпеки дозволяє розглядати безпеку саме як стан захищеності конкретного об'єкта у певний період часу в конкретній ситуації за визначених умов.

Наведене трактування дає можливість сформулювати перелік базових складових елементів концепту «безпека держави», визначення та формулювання змісту яких є пріоритетним в контексті розбудови системи механізмів забезпечення державної безпеки в сучасних умовах (рис. 5).

Так як безпека «може означати відсутність безпосередньої загрози існуванню або неприйнятному ризику» [37], доцільно розглядати поняття «загрози» та «ризик» в якості складових концепту «безпека», розуміючи під концептом «загальне поняття, узагальнення» [10] ключових моментів у питаннях державного управління безпекою.

Формулювання переліку хоча б базових ризиків чи загроз вимагає, в першу чергу, встановлення об'єкта безпеки, тобто «явища, предмета, особи, на які спрямовуватиметься увага» [12]. З нашої точки зору, в якості об'єктів безпеки можуть виступати як окремі індивіди, їх групи, спільноти чи навіть нації, так і окремі організації (чи їх об'єднання), інституції, системи, процеси чи навіть окремі предмети, дії, операції тощо.

**Рис. 5. Складові концепту «безпека держави»
у розбудові механізмів її забезпечення**

Джерело: авторська розробка

До суб'єктів (агентів) безпеки належатимуть, натомість, лише індивіди (одноосібно, колективно, інституційно тощо), оскільки лише вони матимуть можливість впливати на формування умов безпеки визначених об'єктів, їх дотримання, забезпечення, оцінку тощо. Кожен з об'єктів державної безпеки може мати диференційований склад суб'єктів її забезпечення як за горизонтальним, так і за вертикальним ступенями в залежності від потреби та наявного законодавства.

Встановлення переліку об'єктів (видових груп) щодо кожного складового елемента безпеки держави дасть підстави обґрунтувати і склад загроз, небезпек та ризиків для них. Тут доцільно зазначити, що окремі автори [18] пропонують ранжувати вказані поняття за критерієм імовірності настання негативної події, однак, як ми вже зазначали, існування небезпек є об'єктивним, тобто вони наявні за будь-якого випадку. Враховуючи ж думку, що «на відміну від небезпеки загроза має більш конкретну форму» [18], можна стверджувати, що небезпеки проявляються у формі загроз, набуваючи конкретних рис, форми, змісту тощо і, при цьому, створюючи більше можливостей суб'єктам безпеки в трактуванні можливих наслідків таких загроз та розробки заходів захисту від їх дії. В контексті вищезазначеного можемо зробити припущення, що ризиком у такому випадку може вважатися ймовірність набуття небезпекою форми загрози або ж прояву небезпеки у формі загрози.

Крім того, до важливих базових складових концепту безпеки держави доцільно включати поняття захищеності, тобто такий стан розвитку держави (окремих складових державної безпеки), за якого створені всі необхідні умови для забезпечення максимально можливого захисту від певної загрози чи їх групи. Звідси, забезпечення захищеності держави від конкретної загрози чи їх спектру потребує встановлення переліку умов чи критеріїв захищеності, а також параметрів (критеріїв) небажаних реакцій, змін, перетворень об'єкта безпеки. Іншими словами, під умовами безпеки держави або якоїсь з її складових доцільно розуміти перелік необхідних обставин, подій, параметрів, заходів, результатів тощо, забезпечення (дотримання) яких необхідне в цілях захисту держави від конкретної загрози, певного типу загроз тощо.

Отже, формування дієвих механізмів забезпечення державної безпеки щодо кожної її складової потребує визначення складу суб'єктів та об'єктів безпеки, обґрунтування спектру існуючих небезпек і загроз та чинників (умови, параметри, критерії), що дадуть можливість визначати та оцінювати ризики прояву небезпек у формі загроз.

Висновки

Забезпечення державної безпеки – складний і багатокомпонентний процес, неефективність і недовіра якого може призвести до фатальних

наслідків для існування держави в цілому. Тому надзвичайна важливість проблематики забезпечення державної безпеки, особливо в контексті українських реалій, вимагає посиленої уваги не лише до програм і заходів практичного спрямування, але й до удосконалення теоретико-методологічного базису їх розробки. Іншими словами, значно актуалізуються питання удосконалення понятійно-категоріального апарату безпеки і, зокрема, концепту державної безпеки в механізмах її забезпечення.

Проведене дослідження дозволило запропонувати не лише трактування безпеки як стану захищеності конкретного об'єкта у певний період часу в конкретній ситуації і за визначених умов, але й обґрунтувати та охарактеризувати основні складові концепту безпеки держави, які мають бути закладені в основу механізмів забезпечення державної безпеки за сучасних умов. При цьому, подальші дослідження наведеної проблематики доцільно спрямовувати в напрямі обґрунтування чіткого переліку складових елементів державної безпеки та складу об'єктів і суб'єктів безпеки для кожного з них.

Список використаних джерел:

1. Амро А. Проблеми розвитку системи національної безпеки. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби*. 2019. Випуск 3. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/governance/article/view/288/289>
2. Англійсько-українські словники / упор. А. Рисін, В. Старко та ін. 2011–2020. URL: <https://e2u.org.ua> (дата звернення: 14.10.2022)
3. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова. / Загнітко А. П., Щукіна І. А. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.
4. Вороненко Ю. В., Кошова С. П., Михальчук В. М., Радиш Я. Ф. Здоров'я громадян України – важлива складова національної безпеки та потенціалу суверенітету держави. *Україна. Здоров'я нації*. 2021. № 3 (65). С. 5–13.
5. Гурковський М. П., Сидор М. Я. Поняття національної безпеки як адміністративно-правової категорії. *Соціально-правові студії*. 2021. Випуск 2 (12). С. 26–32.
6. Драч Д. Л., Стаднік І. В. Співвідношення національної і державної безпеки: теоретико-правовий аспект. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ ім. Василя Стуса*. 2019. № 1 (10). С. 22–26. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/7591/7593>
7. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. колегія : В. М. Князев, І. В. Розпуненко та ін. Київ : НАДУ, 2011. 748 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zbirnyk_statei/Entsyklopediia_derzhavnoho_upravlinnia_Tom_1.pdf?PHPSESSID=11i1j35eg7lfkivpf67aqsbnr2 (дата звернення: 06.11.2023)
8. Етимологічний словник української мови. В 7-ми томах. Т. 1. А – Г. Київ : Наукова думка, 1982. 634 с.
9. Загурська-Антонок В. Ф. Національна безпека та система державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 5. http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/59.pdf

10. Концепт. Словник української мови онлайн. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=43869&page=1388>. (дата звернення: 14.10.2022)
11. Мотайло О. В. Основні концептуальні підходи до сутності поняття «національна безпека». *Право та державне управління*. 2019. № 4. С. 288–293.
12. Об'єкт. Словник української мови онлайн. URL: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=62265&page=1990> (дата звернення: 14.10.2022)
13. Орел М. Г. Теоретичні основи державного управління у сфері політичної безпеки : монографія. Київ : Поліграф плюс, 2019. 320 с.
14. Павленко В. П. Щодо визначення поняття «безпека держави»: проблеми теорії та практики у сучасних умовах України. *Нове українське право*. 2022. Випуск 3. С. 103–110.
15. Піскунова Л. Е., Прилипка В. А., Зубок Т. О. Безпека життєдіяльності. Київ : Академія, 2012. 224 с. URL: https://lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2015/10/BZhD_Part_2.pdf
16. Про національну безпеку України : закон України № 2649-VIII від 21.06.2018 р. в редакції від 31.03.2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
17. Про Службу безпеки України : закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII в редакції від 02.08.2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
18. Романчик Т. В. Небезпека, загроза, ризик: аналіз термінологічного апарату теорії економічної безпеки. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут : зб. наук. пр. Київ : КНТУ «КІП», 2020. № 17. 11 с. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/46ab7617-9027-45b6-85e6-ad9fdc23ba25> (дата звернення: 12.09.2022)
19. Ситник Г. П. Взаємозумовленість соціальних явищ, які визначають концептами «небезпека» і «безпека» та її врахування в теорії публічного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 16. С. 61–67.
20. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика) : монографія. Київ : НАДУ, 2004. 408 с.
21. Соснін О. Розуміння сутності національної безпеки: світоглядно-понятійні й науково-теоретичні засади. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/rozuminnyya-sutnosti-natsionalnoyibezpeky-svitoglyadno-ponyatijni-jnaukovo-teoretychni-zasady-chastyna>
22. Тихий В. П. Поняття безпеки людини і її правове забезпечення. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2016. № 1 (6). С. 21–40.
23. Франчук В. І. Теорія безпеки соціальних систем. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 216 с.
24. Циганов В. П. Політична безпека і безпечна політика : складові, ознаки, стан, тенденції. Київ : Ніка центр, 2006. 112 с.
25. Чумак В. В., Бернадський Б. В. Теоретико-правовий аналіз понять «національна безпека» і «державна безпека». *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2014. Випуск 20. С. 95–103.
26. Явище / Словник української мови в 11-ти томах. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D1%8F%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5> (дата звернення: 21.10.2023)
27. Berkowitz M., Booke P. National security / International Encyclopedia of Social Sciences. London, 1968. Volume 11.
28. Brown H. Thinking about national security. defense and foreign policy in a dangerous world. Colorado, 1983. p. 4.
29. Burgess J. P. The future of security research in the social sciences and humanities. 2012. 46 p. URL: <https://jpeterburgess.com/wp-content/uploads/2012/08/Burgess-forthcoming-The-future-of-security-research.pdf>

30. Holmes K. R. What Is National Security? INDEX OF U.S. MILITARY STRENGTH. 2015. P. 17–26. URL: https://www.heritage.org/sites/default/files/2019-10/2015_IndexOfUSMilitaryStrength_What%20Is%20National%20Security.pdf
31. Kryvyzyuk L., Levyk B., Khrypko S., Ishchuk A. The phenomenon of national security within postmodern cultures: interests, values, mentality. *Postmodern openings*. 2021. № 12 (3). P. 77–95.
32. Kukułka J. Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów. *Sprawy międzynarodowe*. 1982. №. 7. s. 29.
33. Lippmann W. US Foreign Policy : Shield of the Republic. Boston : Little Brown and Company, 1943. 177 p.
34. Louw M. National security modern approach. Papers Presented at the Symposium on National Security Held at Pretoria, (1977, 31 March – 1 April). Pretoria : University of Pretoria, 1978. 203 p.
35. National security. GoogleBooksNgramViewer. URL: https://books.google.com/ngrams/graph?content=national+security&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3
36. Nation-state security. GoogleBooksNgramViewer. URL: https://books.google.com/ngrams/graph?content=nationstate+security&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3
37. Olson R. Security, concept and history. Ethics, science, technology, and engineering. 2nd edition. 2014. P. 116–119. URL: <https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/141603675/Nagenborg2014ecurity.pdf> (дата звернення: 11.10.2022)
38. Prońko J. Bezpieczeństwo państwa, zarys teorii problemu i zadań administracji publicznej. Bielsko Biała : WSA, 2007. 90 p.
39. Security. Online etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=security> (дата звернення: 14.11.2023)
40. State security. GoogleBooksNgramViewer. URL: https://books.google.com/ngrams/graph?content=state+security&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en2019&smoothing=3
41. Tatariewicz W. Historia filozofii. Volume I. Warszawa : PWN, 1981. P. 110–118.

References:

1. Amro A. (2019) Problemy розвитку systemy natsionalnoi bezpeky [Problems of the national security system development]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby*, vol. 3. Available at: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/governance/article/view/288/289>
2. Anhliisko-ukrainski slovnyky [English-Ukrainian dictionaries] / upor. A. Rysin, V. Starko ta in.. 2011–2020. Available at : <https://e2u.org.ua>
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk. Suchasna ukrainska mova (2008) [A large explanatory dictionary. Modern Ukrainian language] / Zahnitko A. P., Shchukina I. A. Donetsk : BAO. 704 p.
4. Voronenko Yu. V., Koshova S. P., Mykhalchuk V. M., Radysh Ya. F. (2021) Zdorovia hromadian Ukrainy – vazhlyva skladova natsionalnoi bezpeky ta potentsialu suverenitetu derzhavy Ukraina [The health of Ukrainian citizens is an important component of national security and the potential of state sovereignty]. *Zdorovia natsii*, vol. 3 (65), pp. 5–13.
5. Hurkovskiy M. P., Sydor M. Ya. (2021) Poniattia natsionalnoi bezpeky yak administratyvno-pravovoi katehorii [The concept of national security as an administrative and legal category]. *Sotsialno-pravovi studii*, vol. 2 (12), pp. 26–32.

6. Drach D. L., Stadnik I. V. (2019) Spivvidnoshennia natsionalnoi i derzhavnoi bezpeky: teoretyko-pravovyi aspect [Correlation of national and state security: theoretical and legal aspect]. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU im. Vasylia Stusa*, vol. 1 (10), pp. 22–26. Available at: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/7591/7593>
7. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedia of public administration] (2011): u 8 t. Vol. 1 : Teoriia derzhavnoho upravlinnia / nauk.-red. kolehiia : V. M. Kniaziev, I. V. Rozputenko ta in. Kyiv. 748 p. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Zbirnyk_statei/Entsyklopediia_derzhavnoho_upravlinnia_Tom_1.pdf?PHPSESSID=11i1j35eg7lfkivpf67aqsbnr2
8. Etymolohichni slovnyk ukraïnskoi movy [Etymological dictionary of the Ukrainian language]. (1982) V 7-my tomakh. Vol. 1. A – H. Kyiv : Naukova dumka. 634 p.
9. Zahurska-Antoniuk V. F. (2020) Natsionalna bezpeka ta systema derzhavnoho upravlinnia [National security and the system of public administration]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, no. 5. Available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/59.pdf
10. Kontsept [Concept]. Slovnyk ukraïnskoi movy online. Available at: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=43869&page=1388>.
11. Motailo O. V. (2019) Osnovni kontseptualni pidkhody do sutnosti poniattia «natsionalna bezpeka» [Basic conceptual approaches to the essence of the concept of "national security"]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, no. 4, pp. 288–293.
12. Obiekt [Object]. Slovnyk ukraïnskoi movy online. Available at: <https://sum20ua.com/Entry/index?wordid=62265&page=1990>
13. Orel M. H. (2019) Teoretychni osnovy derzhavnoho upravlinnia u sferi politychnoi bezpeky : monohrafiia [Theoretical foundations of state administration in the field of political security: monograph]. Kyiv : Polihraf plus. 320 p.
14. Pavlenko V. P. (2022) Shchodo vyznachennia poniattia «bezpeka derzhavy»: problemy teorii ta praktyky u suchasnykh umovakh Ukrainy [Regarding the definition of the concept of "state security": problems of theory and practice in modern conditions of Ukraine]. *Nove ukrainske pravo*. Issue 3, pp. 103–110.
15. Piskunova L. E., Prylypko V. A., Zubok T. O. (2012) Bezpeka zhyttiediialnosti [Life Safety]. Kyiv: Akademiia. 224 p. Available at: https://lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2015/10/BZhd_Part_2.pdf
16. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy : zakon Ukrainy [On the national security of Ukraine: the law of Ukraine] № 2649-VIII from 21.06.2018 r. in the edition of 31.03.2023 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
17. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy : zakon Ukrainy [About the Security Service of Ukraine: Law of Ukraine] № 2229-XII from 25.03.1992 p. In the edition of 02.08.2023 r. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
18. Romanchuk T. V. (2020) Nebezpeka, zahroza, ryzyk: analiz terminolohichnoho aparatu teorii ekonomichnoi bezpeky [Danger, threat, risk: analysis of the terminological apparatus of the theory of economic security]. *Ekonomichni visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut : zb. nauk. pr. № 17 (11)*. Available at: <https://repository.kpi.kharkov.ua/items/46ab7617-9027-45b6-85e6-ad9fdc23ba25>
19. Sytnyk H. P. (2019) Vzaiemozuvolenist sotsialnykh yavlyshch, yaki vyznachaiut kontseptamy «nebezpeka» i «bezpeka» ta yii vrakhuvannia v teorii publichnoho upravlinnia [Interdependence of social phenomena defined by the concepts of "danger" and "security" and its consideration in the theory of public administration]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 16, pp. 61–67.

20. Sytnyk H. P. (2004) Derzhavne upravlinnia natsionalnoi bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka) : monohrafiia [State management of national security of Ukraine (theory and practice): monograph]. Kyiv : NADU. 408 p.

21. Sosnin O. Rozuminnia sutnosti natsionalnoi bezpeky: svitohliadno-poniatiini y naukovo-teoretychni zasady [Understanding the essence of national security: worldview-conceptual and scientific-theoretical foundations]. Available at: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/rozuminnya-sutnosti-natsionalnoyibezpeky-svito-glyadno-ponyatiyni-jnaukovo-teoretychni-zasady-chastyina-1/>

22. Tykhyi V. P. (2016) Poniattia bezpeky liudyny i yii pravove zabezpechennia [The concept of human security and its legal protection]. *Visnyk asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, vol. 1 (6), pp. 21–40.

23. Franchuk V. I. (2016) Teoriia bezpeky sotsialnykh system [Theory of security of social systems]. Lviv : LvDUVS. 216 p.

24. Tsyhanov V. P. (2006) Politychna bezpeka i bezpechna polityka : skladovi, oznaky, stan, tendentsii [Political security and safe politics: components, signs, state, trends]. Kyiv : Nika tsentr. 112 p.

25. Chumak V. V., Bernadskyi B. V. (2014) Teoretyko-pravovyi analiz poniat «natsionalna bezpeka» i «derzhavna bezpeka» [Theoretical and legal analysis of the concepts of "national security" and "state security"]. *Pravnychyi visnyk Universytetu «KROK»*, vol. 20, pp. 95–103.

26. Yavysheche [Phenomenon] / Slovnyk ukrainskoi movy v 11-ty tomakh. Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni. Available at: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D1%8F%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5>

27. Berkowitz M., Booke P. (1968) National security / International Encyclopedia of Social Sciences. London. Volume 11.

28. Brown H. (1983) Thinking about national security. defense and foreign policy in a dangerous world. Colorado, p. 4.

29. Burgess J. P. (2012) The future of security research in the social sciences and humanities. 46 p. Available at: <https://jpeterburgess.com/wp-content/uploads/2012/08/Burgess-forthcoming-The-future-of-security-research.pdf>

30. Holmes K. R. (2015) What Is National Security? *INDEX OF U.S. MILITARY STRENGTH*. P. 17–26. Available at: https://www.heritage.org/sites/default/files/2019-10/2015_IndexOfUSMilitaryStrength_What%20Is%20National%20Security.pdf

31. Kryvyzyuk L., Levyk B., Khrypko S., Ishchuk A. (2021) The phenomenon of national security within postmodern cultures: interests, values, mentality. *Postmodern openings*, vol. 12 (3), pp. 77–95.

32. Kukułka J. (1982) Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów. *Sprawy międzynarodowe*, no. 7, p. 29.

33. Lippmann W. (1943) US Foreign Policy : Shield of the Republic. Boston : Little Brown and Company. 177 p.

34. Louw M. (1978) National security modern approach. Papers Presented at the Symposium on National Security Held at Pretoria, (1977, 31 March–1 April). Pretoria : University of Pretoria. 203 p.

35. National security. GoogleBooksNgramViewer. Available at: https://books.google.com/ngrams/graph?content=national+security&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3

36. Nation-state security. Google Books Ngram Viewer. Available at: https://books.google.com/ngrams/graph?content=nationstate+security&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3

37. Olson R. (2014) Security, concept and history. Ethics, science, technology, and engineering. 2nd edition. P. 116–119. Available at: <https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/141603675/Nagenborg2014ecurity.pdf>
38. Prońko J. (2007) Bezpieczeństwo państwa, zarys teorii problemu i zadań administracji publicznej. Bielsko Biała : WSA. 90 p.
39. Security. Online etymology dictionary. Available at: <https://www.etymonline.com/search?q=security>
40. State security. GoogleBooksNgramViewer. Available at: https://books.google.com/ngrams/graph?content=state+security&year_start=1800&year_end=2019&corpus=en-2019&smoothing=3
41. Tatarkiewicz W. (1981) Historia filozofii. Volume I. Warszawa : PWN. P. 110–118.